

Pisma Đure Kovačevića Josipu Jurju Strossmayeru

Branko Ostajmer

Hrvatski institut za povijest

Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Odvjetnik, književnik i političar Đuro Kovačević je jedan od neopravdano zaboravljenih Đakovčana s prijelaza 19. u 20. stoljeće. Do danas su ostali nepoznati brojni detalji njegovog Života, što je zbog nepostojanja Kovačevićeve ostavštine ili sličnog izvornog gradiva djelomice i razumljivo. Tri Kovačevićeva pisma, sačuvana u ostavštini biskupa Josipa Jurja Strossmayera, značajno pridonose boljem poznavanju Kovačevićevog biografskog profila.

U Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (AHAZU) u Zagrebu u ostavštini biskupa Josipa Jurja Strossmayera (signatura XI A/Kov. Đ.) nalaze se i tri pisma đakovačkog odvjetnika, književnika i političara Đure (Gjura) Kovačevića. Kovačević (Osijek, 24. III. 1842. – Đakovo, 5. II. 1910.) je u rodnom Osijeku završio gimnaziju, potom kratkotrajno pohađao đakovačku bogosloviju, da bi se nakon toga, 1863. godine, uputio u Zagreb u kojemu je tri godine kasnije završio Pravoslavnu akademiju (preteča Pravnog fakulteta). Po svršetku Akademije vratio se je u rodni grad, a 1875. godine je dobio mjesto odvjetnika i javnog bilježnika u Đakovu, u kojem će provesti ostatak svog Života.

Đuro Kovačević

U svojim studentskim i osječkim godinama Kovačević je plodan i razmjerno istaknut pjesnik, dok će se u đakovačkom razdoblju svog Života tek sporadično, uglavnom prigodno, javljati s književnim radovima. Njegovu je pozornost nakon 1875. gotovo u potpunosti zaokupila politika, i gotovo da nema političkog događaja u Đakovu u razdoblju od oko 1880. do 1910. godine uz koji se ne bi vezivalo na Kovačevićevo ime. U onodobnim burnim političkim, a osobito izbornim sukobima u Đakovu Kovačević se je, uz Milka Cepelića, isticao kao jedan od najaktivnijih oporbenjaka režimu bana Dragutinu Khuenu-Héderváryju, Narodnoj stranci (“mađaronima”) i njezinim đakovačkim pristašama. Na ovom se mjestu, također, može istaknuti i da je Kovačević bio dugogodišnji član đakovačkog Pjevačkog društva “Sklad” i njegov predsjednik od 1882. do politički motiviranoga raspuštanja društva 1886. godine, te da je 1896. bio jedan od osnivača Hrvatskoga pjevačkog društva “Preradović”. “Preradović” je nastavio tradiciju “Skлада”, a Kovačević mu je bio predsjednikom od osnutka do 1902. godine.

Premda je, dakle, svojedobno bio jedna od najistaknutijih osoba đakovačkog političkog, društvenog i kulturnog Života, a kandidaturom na znamenitim “krvavim izborima” u Bošnjacima 1897. godine na sebe svrnuo pozornost i hrvatske historiografije i publicistike, s vremenom je posve zaboravljen, a u Đakovu više nema niti njegovog groba. Do danas su ostali nepoznati brojni detalji njegovog Života, što je zbog nepostojanja Kovačevićeve ostavštine ili sličnog izvornog gradiva djelomice i razumljivo. Tri Kovačevićeva pisma, sačuvana u ostavštini biskupa Josipa Jurja Strossmayera, značajno pridonose boljem poznavanju Kovačevićevog biografskog profila.

Pisma su ovdje donesena u izvornom obliku, bez zadiranja u jezik i pravopis, i tek na nekoliko mjesta su unutar uglatih zagrada nadopunjene pojedine riječi.

1.

Zagreb, 16. ožujka 1865. godine. Gjuro Kovačević, tada student prava II. godine, moli biskupa financijsku potporu. U prilogu šalje dvije svjedodžbe i svoju netom objavljenu zbirku pjesama.

Preuzvišeni Gospodine!¹

U najvećoj nuđdi, neostavljajući radi teške bolesti dugo već vremena kreveta svoga, usudjujem se ovim, obratitit se na Preuzvišenost Vašu sa preponiznom molbom za malenu podporu. Nebi se doista bio usudio, obratiti se na preuzvišenost Vašu, da me Preuzvišenost Vaša pri posljednjem mojem boravljenju u Djakovu onako milostivo nedočekâ. Dočim radi duge već i teške bolesti nemogoh osim ugarsko-hrvatskoga prava drugih izpita napraviti, to evo Preuzvišenosti Vašoj šaljem sviedočbe od prošle godine.² Pripoznajem sam, da u njih nisu zabilježeni oni redovi, koje bi bio mogao dobiti, nu i tu me izpričuje moja tromjesečna bolest prije lanjskih izpita. Čim ozdravim, napraviti ću ostala još dva izpita, uvjeravajuć Preuzvišenost Vašu, da ću iz svih mogućih silah nastojati, da podpuno zadovoljim dužnosti svojoj. Ovom prilikom usudjujem se Preuzvišenosti Vašoj poslati jedan svezak svojih pjesamah, koje su ovih danah izišle.³

Preporučujuc se u visoku milost Preuzvišenosti Vaše
ostajem

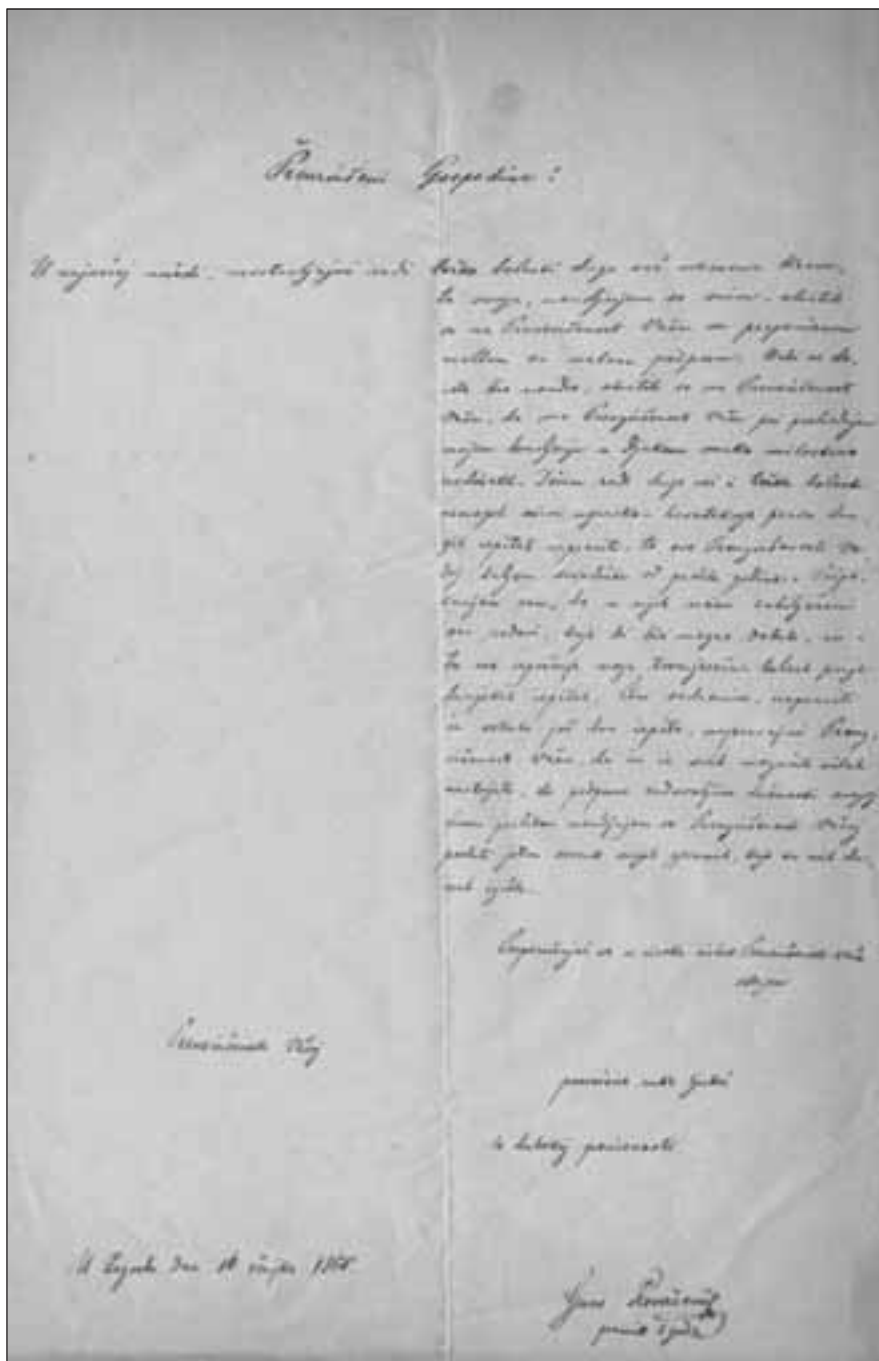
Preuzvišenosti Vašoj

posvećene ruke ljubeć
u dubokoj poniznosti

U Zagrebu dne 16. ožujka 1865.

Gjuro Kovačević
pravnik 2 god.

-
- 1 Pismo je Kovačević naslovio "Preuzvišenu i Presvietlom Gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, biskupu djakovačkomu, sv. bogoslovja i mudroljublja doktoru itd. itd. itd". Biskupov tadašnji tajnik Franjo Mihelčić je ovo pismo prosljedio Franji Račkom u Zagreb, uz napomenu na poledini pisma: "Preuzvišeni g. biskup moli Vas da ga izviestite da li je ovaj pravnik pomoći vriedan. U Djakovu 23/3 1865 Franjo Mihelčić biskupov tajnik". Biskup Strossmayer je dobivao brojne slične molbe za pomoć, pa je, kada su u pitanju zagrebački studenti, često molio Franju Račkog da provjeri zaslužuju li molitelji financijsku podršku. U korespondenciji Rački-Strossmayer, koju je priredio i objavio Ferdo Šišić (*Korespondencija Rački – Strossmayer*, Zagreb 1928.-1931.), nema pisma Franje Račkog iz tih godina u kojemu bi se spominjao Kovačević, pa ostaje nepoznato kakav je bio biskupov odgovor. Međutim, na osnovi sljedećeg Kovačevićevog pisma Strossmayeru, iz 1874. godine, bi se možda moglo zaključiti da je Strossmayer 1865. godine ipak uslišao Kovačevićevu molbu. Pismo iz 1865. godine je isprva bilo u ostavštini Franje Račkog, iz koje je tek kasnije izdvojeno i uvršteno u Strossmayerovu ostavštinu, što potvrđuje i sljedeća napomena, upisana na poledini pisma: "Izvađeno iz koresp. Račkog".
 - 2 Kovačević je priložio svjedodžbe iz austrijskog i grčkog kaznenog prava, položenog kod Matije Mesića, te kanonskog prava, položenog kod Mirka Šuhaja.
 - 3 Riječ je o zbirci *Prve pjesme*, Zagreb 1865., u koju je Kovačević uvrstio svoje epove te rodoljubne i ljubavne pjesme, većim dijelom prethodno objavljene u novinama.

Pismo od 16. ožujka 1865. godine

* * *

2.

Osijek, 9. siječnja 1874. godine. Gjuro Kovačević, tada odvjetnički perovođa u Osijeku, moli biskupa za financijsku potporu. Za potrebe odlazaka u Zagreb i polaganja dodatnih ispita, neophodnih za dobivanja prava samostalnog odvjetništva, bio je prisiljen utrošiti svu uštedevinu i dodatno se zadužiti.

Preuzvišeni Gospodine!

Ako ima u Životu pojedinca momentâ, o kojih bi Želio, da mu se pridesili nisu, to moram reći, da je upravo sada kod mene nastao takav moment, kadno sam prisiljen, u svoj odanosti svoga srca obratiti se na Vašu Preuzvišenost sa molbom zaono, za što nisam mislio moliti. Dužnost mi je pako već unapred moliti, neka mi blagoizvoli Vaša Preuzvišenost oprostiti, ako sam svojom molbom prekoračio granicu diskrecije. Nagnala me na to nužda, a u nuždi se čovjeku oprašta koje po koje djelo, inače neoprostivo.

Premda sam da pravoslovne nauke na zagrebačkoj akademiji svršio još za prijašnjega ustrojstva prav.[oslovne] akademije, i sve propisane ispite valjano položio, ter premda sam mislio, da će mi se po primjeru mnogih drugih na temelju tih nauka dozvoliti pravo samostalnoga odvjetovanja, to sam se ipak u svojoj nadi našao ljuto prevarenim onda, kada mi od prijašnje zem.[aljske] vlade stiže otpis, u kojem se kašnjemu zakonu upravo glede mene podjeljuje povratna moć, ter mi se nalaže, da osim naknadno uvedenih dvijuh državnih ispita položim podjedno i ispite iz obligatnih predmeta suplementarnoga tečaja. Buduć nemogoh sa zem.[aljskom] vladom ćerati pravde, morao sam prošle godine boraviti u Zagrebu puna dva mjeseca, dok sam položio ispite iz pet predmeta, kojih dondje nisam ni slušao bio. Za položenje dvijuh državnih ispita određen mi je rok početkom drugoga mjeseca tg [tekuće godine]. Buduć sam pako svojim trokratnim putovanjem u Zagreb i svojim dvomjesečnim boravljenjem u istom potrošio sav svoj prištedak, a donjekle su u to ime i zadužio, to mi sada manjkaju sva sredstva za put, za takse i za Žvot u Zagrebu kroz jedno dva tri tjedna. Jer ako bih svoju zaslugu upotrebio u tu svrhu, morao bih ostaviti svoju obitelj u skrajnjoj nuždi i nevolji, a odgadjeti dalje te ispite, značilo bi odreći se na neizviestno vrieme samostalnoga rada u korist naroda i domovine svoje. Neka mi zato i opet blagoizvoli oprostiti Vaša Preuzvišenost, što se usudjujem stupiti pred lice Vaše Preuzvišenosti sa preponiznom molbom za podporu u gori naznačenu svrhu. Ja znam dobro, da se mnogi i mnogi okriepljuju na vrelu milosti V.[aše]

Preuzvišenosti, pa da zato takvo vrelo mora i usahnuti; al upravo zato ću biti zadovoljan, ako V.[aša] Preuzvišenost i neuzmogne uslišati moje molbe, meni će biti dovolj one dobrote i milosti, koju sam doslje bio sretan uživati.

Preporučujuć se ovime u milost Vaše Preuzvišenosti, jesam posvećene ruke ljubeć

U Osieku 9/1 1874.

Vaše Preuzvišenosti

pokoran sluga
Gjuro Kovačević
odv.[jetnički] perovodja

* * *

3.

Đakovo, vjerojatno 1886. ili 1887. godine.⁴ Gjuro Kovačević kao odvjetnik Biskupijskog vlastelinstva obavještava biskupa da je doznao kako Jakob Reichsmann, nakon što je kupio kuću od nasljednika Ivana Poljaka, namjerava u istoj nastaviti voditi gostionicu. Savjetuje da se Reichsmannu ne dozvoli pravo krčmarenja budući da bi ta krčma u tom slučaju bila “sgodno stecište svih protunarodnih elemenatah”.

Preuzvišeni Gospodine Biskupe!

Nemoguć radi bolesti ustati iz postelje molim neka mi izvoli Vaša preuzvišenost dozvoliti, da ovim putem saobćim Vašoj Preuzvišenosti ono, što sam ovaj čas čuo.

4 Godinu se može približno odrediti s obzirom na to da je Jakob Reichsmann kuću od Poljakovih kupio 1886. godine. Kovačević je bio vlastelinski odvjetnik od 1883. do 1888. godine.

Kako će biti Preuzvišenosti Vašoj poznato, prodali su nasljednici pokoj:[nog] Ivana Poljaka⁵ svoju kuću Židu Jakobu Reichsmannu⁶. U toj kući vršio je pokojni Poljak na temelju ugovora pravo krčmarenja, koje je pravo na temelju sporazumka između ravnateljstva i Poljakovih nasljednika prešlo na ove potomke, po smislu ugovora zakupnik regalnoga prava krčmarenja⁷ nesmiije to pravo bez naročite dozvole vlastelinstva dati u podzakup, dapače nesmiije si držati niti tako zvanoga “Pippenvirta”⁸.

Pokojnom Poljaku kano našem čovjeku učinilo je ravnateljstvo u potonjem pravcu iznimičnu koncessiju.⁹

Sada nakon smrti Ivana Poljaka, pošto je kuća prodana spomenutom Reichsmannu, najvećemu protivniku i neprijatelju i Vaše Preuzvišenosti i naše stvari,¹⁰ naumio je Reichsmann kano kupac kuće, da si ono pravo, koga se nemože dokopati načinom pravnim, izvjesti pomoću svojih sebi jednakih prijatelja Šabarića

- 5 Ivan Poljak (Đakovo, 1819. – Đakovo, 1885.), mesar i trgovac. Posjedovao kuću u Velikom sokaku, današnjoj Ulici Pape Ivana Pavla II. U istoj je kući, kako proizlazi iz ovog pisma, držao i gostioničarsku radnju. Mirko MARKOVIĆ, “Đakovo i Đakovština. Prilog poznavanju naselja i naseljavanja”, *Zbornik Đakovštine*, knj. 1, Vinkovci, Zagreb, 1976., 225.; Željko LEKŠIĆ, “Đakovačka glavna ulica. Zgrade i njihovi vlasnici od sredine 19. do početka 21. stoljeća”, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, sv. 7, Đakovo 2005., 188.-189.; ISTI, “Strossmayerov trg – stara jezgra Đakova”, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, sv. 6, Đakovo 2003., 102.-103.
- 6 Jakob H. Reichsmann (Gorjani?, 1848. - Đakovo, 28. IX. 1897.), trgovac. Utemeljitelj trgovačke tvrtke “D. Reichsmanna sin”. “Todesfälle”, *Die Drau* (Osijek), Jg. XXX., br. 115., 30. IX. 1897., 5.; “Todesfälle”, *Vinkovce und Umgebung. Vinkovci i okolica* (Vinkovci), god. I., 3. X. 1897., 5.; Ž. LEKŠIĆ, “Đakovačka glavna ulica”, 189.; Zvonko BENAŠIĆ, “Strossmayerova šljivovica”, *Đakovački vezovi. Prigodna revija 1982*, Đakovo 1982., 56.-57.
- 7 Đakovačko biskupijsko vlastelinstvo je zadržalo regalna prava do pred kraj 19. stoljeća, odnosno do 1890. godine. Zakupnici prava krčmarenja su pored dogovorene zakupnine bili dužni kupovati i određenu količinu vlastelinskog vina, a samo na račun zakupnine Vlastelinstvu je godišnje isplaćivano 36 do 40.000 kruna. Regalno pravo je svim vlastelinstvima dokinuto zakonom Hrvatskog sabora od 27. prosinca 1889. godine, i đakovačko Vlastelinstvo ga temeljem te odluke gubi 1. srpnja sljedeće godine. Nagodbom sklopljenom između Vlastelinstva i povjerenika Zemaljske vlade Vlastelinstvu je pripala odšteta od 256.906 forinti i 36 novčića. /Matija PAVIĆ - Milko CEPELIĆ/, *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-đakovački i sriemski. God. 1850.-1900.*, Zagreb 1900.-1904., 903.
- 8 Vjerojatno se odnosi na pravo točenja.
- 9 Poljak je, sudeći prema jednom oglasu, pravo krčmarenja dao u podzakup hotelijeru Josefu Halászu, koji je od 1. siječnja 1885. godine preuzeo Poljakovu gostionicu i kavanu. “Aviso!”, *Die Drau* (Osijek), Jg. XVII., br. 104, 28. XII. 1884., 8.
- 10 Može se pretpostaviti da Kovačević pod Reichsmannovim “neprijateljstvom” prema biskupu Strossmayeru i “našoj stvari” podrazumijeva Reichsmannovo prorežimsko političko opredjeljenje. Naime, veći dio đakovačkih Židova (kao i Nijemaca) je prigodom saborskih izbora podržavao kandidate Narodne stranke (“mađarona”), i tek su se iznimno – poput uglednog trgovca i predstojnika đakovačke Židovske općine Adolfa Kohna – svrstavali u redove oporbe. Reichsmann je, navodno, pred izbore 1881. “dao ruku i rječ” da će dati glas oporbenom kandidatu, sveučilišnom profesoru Kostu Vojnoviću, ali se čini se da je ipak glasao za režimskog kandidata, đakovačkog pekara Franju Jakševca. Desetak dana kasnije đakovački su oporbeni izbornici uputili javno pismo podrške (“pouzdanicu”) Kostu Vojnoviću,

¹¹ i Tatomirovića¹², te veli ako mu vlastelinstvo nebude dalo pravo krčmarenja u toj kući, da će ga on vršiti i mimo dozvole vlastelinstva na temelju tom, što je posjed toga prava spojen tobožsa posjedom kuće. To je dakako fikcija, koja može niknuti samo iz onakovih juridičnih glava kakove su spomenute.

Ja sam već javio ravnateljstvu u svoje doba, da se je našlo gostioničara, koji su voljni platiti vlastelinstvu onu svotu u ime zakupnine, koju su dosele plaćali prvobitni zakupnici, ako se ta gostiona dokine, a na kakov pošten način naumiše gornje osobe postići svoju svrhu, najboljim je dokazom, što je Žid Reichsmann tražio od Hancmana¹³ 300 fr.[forinti] pa da će on sam zatvoriti gostionu u svojoj kući, čim će vlastelinstvo izgubiti zakupninu a Hancman, koji je ponudio vlastelinstvu odštetu, ako bi se rečena gostiona zatvorila uštediti koju stotinu forintih.

Ako je meni, stojeću na stanovištu ugovora, dozvoljeno, Vašoj Preuzvišenosti dati opravdan savjet, to bi on sastojao u tom, da vlastelinstvo Židu Reichsmannu podnipošto nedozvoli niti dade pravo krčmarenja u kući u kojoj bi bilo sgodno stecište svih protunarodnih elemenatah. Bude li pako Reischsmann udario putem ovdje navedenim, to će biti lahko udariti proti njemu radi povriede regalnih pravah vlastelinstva. Dočim sam sve ovo ovaj čas čuo, smatrao sam si dužnošću saobćiti to Vašoj Preuzvišenosti, kojoj jesam ljubeć ruke

vazda pokoran sluga
Gjuro Kovačević
vlastelinski odvjetnik

tada suspendiranom sa Sveučilišta, ali Jakob Reichsmann nije bio među njima. Ni 1884. godine Reichsmann nije među potpisnicima prosvjeda koji su đakovački oporbeni izbornici uputili protiv izbora "mađarona" Huga Sudarevića. "Naši izbori", *Pozor* (Zagreb), br. 12, 29. IX. 1881., 3.; "Pouzdanica dr. Kostić Vojnoviću", *Pozor* (Zagreb), br. 19, 7. X. 1881., 2.; "Hrvatski sabor", *Pozor* (Zagreb), br. 226, 1. X. 1884., 2.-3.

- 11 Mato Šabarić (Đakovo, 1842. – Đakovo, 29. IX. 1909.), odvjetnik. Studirao na Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu. Nakon studija službovao u Zagrebu, a od 1877. godine je odvjetnik u Đakovu. Bio predsjednik Hrvatske čitaonice u Đakovu, i jedan od najzaslužnijih za podizanje spomenika Luki Botiću 1908. godine. Šurjak Milka Cepelića. Dugogodišnji odvjetnik đakovačkog vlastelinstva. Godine 1897. u *Obzoru* objavio članak "Naseobine u Slavoniji" (br. 145., 28. VI. 1897.). "† Mato Šabarić", *Hrvatske pučke novine* (Đakovo), god. II., br. 41, 1. X. 1909., 2.
- 12 Stjepan Tatomirović (? – Ilok, 1898.), kotarski sudac. Kotarski sudski pristav, potom sudac u Đakovu, godine 1893. premješten u Osijek. Nakon umirovljenja živio u Iloku, gdje je umro od tuberkuloze. Politički je bio prorežimski opredijeljen.
- 13 Vjerojatno Gustav Heitzman, gostioničar. Gostionicu je otvorio u kući koja se nalazila na početku Satničkog sokaka, odnosno današnje Ulice Ante Starčevića. M. MARKOVIĆ, "Đakovo i Đakovština. Prilog poznavanju naselja i naseljavanja", 209.

Correspondence of Gjuro Kovačević and Josip Juraj Strossmayer

SUMMARY

Lawyer, writer and politician Gjuro Kovačević is one of unjustly forgotten citizens of Đakovo from the turn of the 19th into the 20th century. Many details from his life have remained unknown to the public, due partially to the fact that we do not dispose of relevant information about his inheritance or any other authentic documents. Three letters found in the unpublished manuscripts of bishop Josip Juraj Strossmayer throw a new light on the biographic profile of Gjuro Kovačević.